

AD Wikènt INHOUDSOPGAVE

'Josette is familie van iederéén'

pagina 14+15

Coca-Cola brengt melk op de markt

pagina 16

Rij-impresie: Lexus NX 300h

pagina 17

'Mediator' haalt geschiedenis boven water

pagina 18+19

Sony's e-ink-horloge is de FES Watch

pagina 20

Echt bloed verliezen bij game

pagina 21

Puzzels, Strip, Eten & Zo

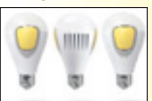
pagina 22

'Apple stopt productie iPhone 5C'

pagina 23

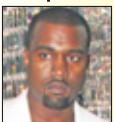
'Slimme lamp'

pagina 23

IT-column pagina 23

'Kanye West stopt met muziek maken'

pagina 24

WARWARÚ

Vanuit de lucht gezien is zelfs de hoogste berg weinig imposant.

MARTIE GINGER

AD Wikènt is een wekelijkse uitgave van ABCourant NV en wordt als bijlage van de zaterdageditie van het Antilliaans Dagblad verspreid.

ABCourant NV
Prof. Kernkampweg z/n
Willemstad, Tel. 7472200

'Josette is familie

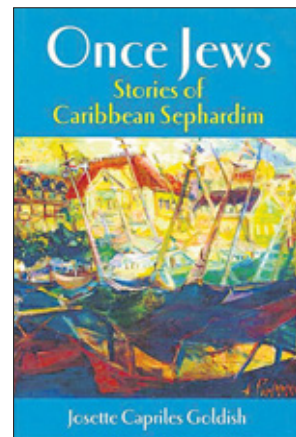
In gesprek met Josette Goldish-Capriles

Josette Goldish-Capriles tijdens haar lezing in Avila.

Onderzoeker en schrijfster Josette Goldish-Capriles verbleef afgelopen week even op haar geboorte-eiland Curaçao. Zij verzorgde een lezing tijdens de bijeenkomst georganiseerd door de Mikvé Israel-Emanuel Synagoge en Mongui Maduro Museum en Bibliotheek. Aanleiding hiervoor waren twee jubilea: het weer samengaan van de Mikvé Israel Synagoge en Tempel Emanuel vond dit jaar 50 jaar geleden plaats en de Mongui Maduro Foundation bestaat 40 jaar. Voorafgaand aan het samenzijn sprak ik met Goldish-Capriles over haar werk, publicaties en persoonlijke geschiedenis, maar vooral over het bijzondere karakter van de Sefardische gemeenschap op Curaçao.

Tekst Margo Groenewoud
Foto's Norman Serphos

'Once Jews'. De omslag van het boek.

Dit is mijn vrouw Josette. Zij is familie van iederéén." Met deze uitspraak en een dikke knipoog mag Louis Goldish zijn echtgenote Josette graag aan mensen voorstellen. De reden hiervoor is het eindeloze speurwerk dat Goldish-Capriles zo'n 15 jaar geleden begon naar de van oorsprong Sefardisch-joodse families in het Caribisch gebied. Dat leverde niet alleen een schat aan informatie op over duizenden personen en hun onderlinge relaties, het bracht haar ook tot een inzicht: de oorsprong van deze families - alle vertakkingen van de families Maduro, Henriquez, Capriles, De Lima en ga zo maar door - ligt uiteindelijk bij de kleine

groep die zich in de zeventiende eeuw op Curaçao vestigde. Zij zijn daarmee uiteindelijk altijd ook haar eigen familie.

Goldish-Capriles is de dochter van Jossy Capriles en Nora de Marchena. Na het doorlopen van de HBS aan het Peter Stuyvesant College wil ze niet, zoals de meeste leeftijdgenoten, naar de Verenigde Staten (VS). Haar ouders willen echter niet dat ze met haar 16 jaar naar Nederland gaat. Het wordt daarom Venezuela, waar zij bij een oom en tante in huis kan wonen. Maar omdat de universiteit daar sluit wegens onlusten, komt ze veel eerder dan gepland weer terug op Curaçao. Het is dan 1961. Goldish-Capriles volgt wat lessen in steno en typen en solliciteert bij

Shell. Daar wordt ze aangenomen om aan de slag te gaan met een noviteit: de computer.

In vier jaar tijd leert ze veel, maar groeit ook het besef dat ze meer uit haar leven wil halen en daarvoor het eiland zal moeten verlaten. „Social was het echt heel stil. Ik had nog wat vriendinnen waar ik mee op stap ging, maar de meesten zaten in het buitenland. Er gebeurde op het eiland verder weinig." Uiteindelijk werd het toch de VS. Daarbij intervenieerde de Amerikaanse rabbijn Simeon Maslin, leider van de liberale gemeenschap, die ook verantwoordelijk zou worden voor de samensmelting van de twee Sefardische synagogen op Curaçao.

In 1965 vertrekt Goldish-Capriles naar Boston en in de omgeving van die stad is ze altijd blijven wonen. Haar carrière bleef aanvankelijk behoorlijk 'bèta', ondersteund door studies aan MIT en Sloan School of Management. Van programmeur kwam ze terecht in de milieutechnologie. Ze was werkzaam op het gebied van energiebesparing, waarna ze actief werd als consultant en financieel manager. Pas in de jaren negentig ging het roer echt om en ging ze zich bezighouden met datgene waar ze nu, door haar vele publicaties en lezingen, zo bekend mee is geworden: de Sefardisch-Caribische familiegeschiedenis.

Uitvliegen naar het buitenland door Sefardisch-joodse Curaçaoënaars is een thema dat steeds weer terugkomt in ons gesprek. Het staat centraal in Goldish-Capriles' onderzoek en

publicaties, maar is ook een belangrijk thema in haar eigen familie en gemeenschap. Haar interesse om hier een studie van te maken begon eind jaren negentig, toen Goldish-Capriles samen met anderen op Curaçao een familiereünie organiseerde en familieleden in landen als Venezuela en de Dominicaanse Republiek ontdekte. Een jaar later las ze bij wijze van ontspanning een roman van de Dominicaanse Julia Alvarez - 'In the name of Salomé' - waarin ze bekende Sefardisch-joodse achternamen zoals Henriquez en De Marchena tegenkwam. Dat prikkelde haar bewustzijn van de mate van uitwaaiëren van familietakken vanuit de oude Sefardische families over het Caribisch gebied en in Noord-, Centraal- en Zuid-Amerika. Op dat moment besloot ze tot serieus onderzoek, wat inhield: veel lezen en veel reizen. Dat laatste ondernam ze vooral met haar nicht Sandra ('Sandy') de Marchena, die zeer grondig de genealogie vastlegde van de joodse families van Curaçao. Naar Venezuela reisde ze ook met goede vriendin Diane Henriquez. Een andere belangrijke steunpilaar werd haar oud-docent aardrijkskunde van het Stuyvesant, wijlen Harry Hoetink, bekend om zijn publicaties over de Curaçaoëse 'oude' (pre-industriële) samenleving. Met zijn historische en sociologische kennis, maar ook zijn nauwe persoonlijke banden met Santo Domingo, gaf Hoetink een belangrijke impuls aan het onderzoek.

Het resultaat van de studie tot dusver is een reeks artikelen en lezingen, met als kroon op het

Rabbi S.J. Maslin.

van iederéén'

Goldish-Capriles presenteerde aan scholieren van het Maria Immaculata Lyceum (MIL) op 24 november.

werk het in 2008 verschenen 'Once Jews: Stories of Caribbean Sephardim' (Markus Wiener Publishers, ISBN-13: 978-1558764941). Het boek neemt de lezer goed gedocumenteerd mee door het Caribisch gebied, langs allerlei opmerkelijke families en een buitenproportioneel aantal invloedrijke personen.

Wat maakt de Caribische Sefardische joden uniek? „Als ik naar mijn eigen jeugd kijk, dan waren we aan de ene kant echt joods: mijn vader was jarenlang secretaris van de synagoge bijvoorbeeld, en we vierden de hoogtijdagen. Maar verder was het allemaal heel los. Mijn familie was joods 'Curaçao-style', zoals we zelf vaak zeggen. Krioyo!” Met die eigen invulling van de joodse religie en joodse identiteit wekt niet alleen Goldish-Capriles, maar eigenlijk de hele gemeenschap regelmatig de verbazing van anderen. Zo herinnert Goldish-Capriles nog goed een Shell-collega uit de Askenazische gemeente die veel godsdienstiger was dan haar eigen familie. Op haar verjaardag ging ze ook bij hem langs om te trakteren. „Ik bood hem zonder nadenken een saucijzenbroodje aan. Hij stond helemaal paf. Een joods meisje dat saucijzenbroodjes trakteert! Tja... ik was wel joods, maar in die tijd niet kosher.”

Naast verwondering is er binnen de groep een enorme mate van herkenning, en dat

geldt voor de hele Caribische regio. Daar is het bijvoorbeeld niet zo vreemd dat in één familie joden, katholieken en protestanten voortkomen, gewoon door elkaar. In Europa of Amerika gebeurt dat niet zo vaak, maar hier zijn vermengingen al generaties een 'fact of life'. Voor de Caribische gemeenschap van joodse afkomst geeft het werk van Goldish-Capriles veel herkenning. „Ik stond eens bij een boekentafel waar mijn boek op gepresenteerd lag, en een vrouw naast me pakte het op. Ze las vol aandacht de tekst op de achterflap en verzuchtte: „This is my story!” Waarop Goldish-Capriles uiteraard uitbracht: „This is my book!”

Toen rabbijn Maslin in 1962 solliciteerde bij de Tempel Emanuel Synagoge, trof hij - zoals hij memoreerde in zijn lezing op 23 november jongstleden - een Sefardische gemeenschap aan die sinds 1864 verdeeld was over twee synagogen. Hier en daar bestonden nog wat fricties tussen gemeenteleden van de twee groepen, maar er was geen sprake van werkelijke verdeeldheid. Huwelijken tussen leden van de twee synagogen waren niet ongewoon en de manier van omgang met elkaar was ontspannen. De tijd was duidelijk rijp voor een toenadering. Abraham Salas en Charlie Gomes Casseres, met wie Maslin zijn sollicitatiegesprek voerde, gaven dat ook duidelijk aan. En zo begon het

initiatief om te komen tot de samenvoeging van de twee gemeentes tot één, die nu precies vijftig jaar geleden gestalte kreeg.

Wat Maslin in zijn beginjaren vrij snel opmerkte was dat er al lange tijd geen joods onderwijs meer gegeven werd aan de jongeren en dat de volwassenen zulke lessen ook op prijs zouden stellen. Hij zette dit op, en ook Goldish-Capriles voegde zich bij de groep avondcursisten van de rabbijn. Aan deze verdieping had zij duidelijk behoefte. „In Venezuela verbleef ik bij een oom en tante en had ik veel contact met katholieke families en vrienden. Via deze katholieke kennissen werd ik mij ervan bewust wat een religie ook kon zijn, namelijk een belangrijke steun in het dagelijks leven, een factor die er in voor- en tegenspoed altijd voor je is. Dat wekte iets in me op, een verlangen om meer te leren over mijn eigen geloof en het meer ruimte te geven.” Uiteindelijk trouwde Goldish-Capriles in Amerika met een praktiserende orthodox-joodse man, wat er ook toe bijdroeg dat zij haar leven inderdaad een meer bewuste en intensieve religieuze invulling gaf.

„Door mijn man ben ik mij ook meer bewust geworden van het unieke karakter van de Curaçaose Sefardische gemeenschap. Hij is vaak, heel vaak verwonderd geweest over onze gemeen-

schap en hoe het er hier aan toe gaat.” De Portugees-Israëliëse gemeente van Curaçao is met zijn 363 jaar de oudste nog actieve Sefardisch-joodse gemeenschap van het westelijk halfrond. De gemeenschap is in de zeventiende eeuw gevormd door een groep joodse pioniers die aangeemoedigd waren door de West-Indische Compagnie om zich hier te vestigen. Dit maakt de gemeenschap historisch gezien heel interessant. Voor Amerikanen en Europeanen hangt de diaspora van de joden per definitie samen met vervolging. Zo was dat in alle eeuwen. Op Curaçao is dat ook de geschiedenis van de Askenazische joden, van wie de meesten in de jaren dertig hier gekomen zijn als vluchtelingen, of kort na de Tweede Wereldoorlog om een nieuwe start te maken. Amerikaanse joden die ons bezoeken dragen ook vrijwel zonder uitzondering deze geschiedenis persoonlijk met zich mee. Het is voor hen heel indrukwekkend om te ontdekken dat de Sefardische joden op Curaçao hier niet kwamen uit angst of vanwege onderdrukking.”

Sefardische joden - dus: joden afkomstig uit Spanje en Portugal - zijn eigenlijk bijna overal nog orthodox, maar hier op Curaçao niet. Een orthodox 'karaktertrekje' is er wel duidelijk in blijven zitten: in sommige details en regeltjes is de gemeenschap heel precies of ronduit

star. Goldish-Capriles geeft als voorbeeld hoe de Sefardische gemeenschap op Curaçao een van de laatste liberaal-joodse gemeenschappen ter wereld was die de gelijkheid van man en vrouw in de eredienst doorvoerde. „Maar tegelijkertijd hebben we ook dat losse Krioyo-karakter. Bovendien zijn we aanhangers van de 'Reconstructionist Movement', een dogmatische subgroep binnen het jodendom die als progressief gezien kan worden. Die tweespalt, dat dubbele van strikt zijn op regels en tegelijkertijd ook vrijdenkend en een beetje los, dat is een bijzondere karakteristiek van onze gemeenschap.”

Hoe ziet de toekomst eruit voor de Sefardische gemeenschap op Curaçao? Momenteel zijn er nog tussen de 100 en 150 leden. Dat is zorgelijk, want de verminderende trend lijkt zich echt door te zetten. Goldish-Capriles geeft aan dat het een zorgpunt is van heel veel religieuze gemeentes, ook van deze. „Een enkele keer zie je dat een gemeente vanuit een dal ook weer terug klimt. Maar dan moeten de mensen er wel zijn. Al onze Curaçaose joodse kinderen en kleinkinderen gaan graag naar het buitenland om te studeren. Voor een enkeling is er een aanlokkelijke kans op het eiland, bijvoorbeeld voor diegenen die in een familiebedrijf willen stappen. Maar de meesten zijn zoals ik, die willen studeren en verder komen dan mogelijk is op het eiland.”

Ook in dat opzicht is de Sefardische gemeenschap opmerkelijk: zij heeft niet alleen handlarers en zakenlieden voortgebracht, maar ook een interessante groep wetenschappers, politici en een enkele rebel en revolutionair. In haar lezing op 23 november belichtte Goldish-Capriles juist ook die nazaten van Sefardische joden die vanuit Curaçao naar New York emigreerden: een communist als Daniel de Leon, of de rebelse Estela de Lima, en de vrouw die de prestigieuze Vassar universiteit verruilde voor een positie als ambulancechauffeur en automonteur tijdens de Eerste Wereldoorlog, terwijl haar op Curaçao geboren vader, een succesvol bankier, steeds maar probeerde haar te overtuigen daarmee op te houden.

Vele joodse kinderen vertrokken en velen vertrokken nog steeds. Ze bouwen in Amerika of Europa carrières en gezinnen. Er zijn kansen te over, die door de meesten met beide handen worden aangepakt: een krachtige eigenschap. Of deze kracht van de Curaçaose Sefardische gemeenschap uiteindelijk tegen zich zal werken en zelfs haar voortbestaan bedreigt - de toekomst zal het uitwijzen. Hoe de gemeenschap zich ook ontwikkelt, zij is in elk geval veel kennis over haar families rijker door de enorme inzet en toewijding van Goldish-Capriles.